
ТЕМА X

ФОРМА:
ПРЕДМЕТ ДУХОВНОГ
ИНТЕРЕСА

Драган Раденовић, Хришћанство
100 цм, бронза

ΟΓΛΕΔΑΛΟ

ЛИЧНИ ИДЕНТИТЕТ

*Ја? Ко сам био ја? То је оно најрадно питање, по мом мишљењу.
Салман Ружди, „Сатански стихови”*

Лав Николајевич Толстој записао је мисао која би могла да стоји на улазним вратима у ову дворану: „Најважнији је догађај у животу једног човека тренутак у којем постаје свестан својег ја. “ То је тренутак у којем појединац постаје свестан разлике између себе и других, тренутак рођења његове личности. Једна жена мудрих чула, Маргерит Јурсенар, то потврђује: „Право место рођења је оно у којем је човек први пут разумно сагледао себе самог. “

Кад је реч о личном идентитету, заправо се ради о осећању идентитета, то јест осећању да се од свих других људи разликујем у нечему, али да сам им умногоме и сличан: јер без сличности, разлике не би могле да се схвате и прихвате. Не постоје два иста бића, али ни два посве различита бића у једном тренутку поређења. Ако се осећам различитим од сваког другог, онда морам да пронађем оно што ме чини друкчијим. Оно што је само моје, то не делим с другима: оно што делим, то није само моје. Наше је оно што делимо. Постати свестан разлике између себе и других, значи не бити више као они. Идентитет тражи разлику и од тог часа започиње сезона лова на себе самог. То је оно што се назива временом индивидуализма, који је, према мом мишљењу, у нужној вези са аналитичком методом у науци. Јер анализа и значи раставити целину на делове. Лао Це је то одавно схватио: „Растави кола на делове, и нема више кола. “ Индивидуализам не значи ништа друго до слабљење свести о заједници. Данас су на цени разлике, а не сличности, али је за то плаћена висока цена. На пример, само у Паризу има око четири милиона усамљеника. Оно што се на духовном плану ради, утиче на оно што се у друштвеном животу дешава.

Свест о себи можеш да стекнеш само из односа с другима, јер у тим односима доживиш и то да ти неко не призна, или угрози, или сруши слику коју имаш о себи. Да немаш одређену слику о себи, свако друго мишљење о теби било би ти једнако без/вредно. То да нека мишљења о себи одбацујеш, доказује да имаш одређену слику о себи – браниш свој идентитет. Идентитет се моћно испољава када је угрожен. Свој идентитет успостављаш чим се супротстављаш, јер, како вели Карл Јасперс, „свако хоће да онај други буде исти као

он“. И сами знате да се сваки отац озари кад му неко каже да је син плънути отац, да личе као јаје јајету.

Мој савет свакоме од вас гласи: с времена на време украдите покоји трен за тишину и самоћу у којој једино можете чути сами себе, размислити о себи, о своме ја, својој личности. Јер, за рађање мисли о себи потребно је мало тишине и самоће, као и за молитву: мисао и молитва рађају се на тихим местима. Понекад се треба удаљити од људи да бисмо им касније били ближи. У ствари, ако ћемо право, човек је сам кад му је најтеже: сам је кад доноси одлуку, сам је кад сноси последице одлуке, сам је кад пати, сам је кад болује, сам је кад умире. У томе га нико не може заменити. Сам себе може да теши: „Доста што си сам у несрећи“. Видите, ово што говорим не слаже се са оним што су говорили Аристотел, Маркс и други, да је човек друштвено биће: то није нетачно, али није цела истина. Ако ми је стало да другога упознам, морам да га пустим да сам сведочи о себи, за себе или против себе. Уместо њега то не треба да чини ниједна идеологија, и ниједна установа (света или световна), јер он има у себи нешто што се не може подвести под општи појам или колективну свест.

Не заборавите једну ствар: и најличнији идентитет садржи нешто добијено из односа с другим, без којег се и не може стећи свест о свом идентитету. Нема „ја“ без односа са „ти“. Хегел би то рекао на свој начин: „Ја сам, дакле, одређен као однос“. Усамљени појединац је наша психолошка заблуда: он је увек у односу са другима, ма колико се осећао одвојен од њих. Избегавање других само је један облик зависности од њих, потребе за њима. Кад се појединац повуче у себе, кад се усами (за разлику од самоће), онда свет око себе умањује за своја осећања, за своје мисли, за своје снове. Зато је у свакоме од нас записан пут до другог. Јер, стваралачка моћ веома опада када човек живи сам, изолован од заједнице. Зато он креће на пут да сретне друге. Ходочашће упућује не само на сусрет с другим, него и на потрагу за самим собом, за деловима који му недостају, да би стекао целивотији и истинитији поглед на структуру своје личности, свога „ја“. На питање куда идемо, одговара се: „Увек кући“. Кад су песника Јосифа Бродског новинари упитали на чему сада ради, он је одговорио: „На самом себи.“ Онај ко призна само лични идентитет, у ствари има представу о човеку као „монади без прозора“, чиме уједно искључује сваки разговор о посебном и општељудском идентитету, без којих нема целовитог појма људске природе.

Проф. др Ђуро Шушњић

(Из књиге *Огледи о скривеној страни ствари*
Службени гласник, Београд, 2012)

РЕЧНИК РЕЛИГИЈСКИХ ПОЈМОВА

ВАСКРС, православни назив за Ускрс, највећи хришћански празник. Дочекује се након седам недеља поста. Редослед тих седам недеља је: чиста, пачиста, крстопоклона, средопосна, глува, цветна и страсна. Светкује се после јеврејске Пасхе, у прву недељу после пуног месеца који пада на сам дан пролећне равнодневице, или непосредно након ње (али понекад и пре ње). Најраније може бити 4. априла, а најкасније 8. маја. Бојење јаја за Васкрс симболизује обнављање природе и живота. Јаја се боје на Велики петак, и тај дан се ништа друго не ради. Негде се задржао обичај да се прво обојено јаје оставља до идућег Васкрса и зове се „чуваркућа“.

ВАТИКАН (итал.), град-држава на 108, 7 јутара земље у Риму, средиште Католичке цркве у којем се налази папина резиденција и различите канцеларије римске курије. Држава Ватикан основана је 11. фебруара 1929. године, на основу Лате-

ранског уговора потписаног између Пија XI и Мусолинија. Ватикан има свој грб, барјак, законодавство, новац, химну, поштанску службу, штампу, радио. Папа има своје нунцијатуре (тело са црквеном и дипломатском функцијом) у многим земљама, а и оне своје изасланике при Светој столици. Акредитоване папине дипломате су различитих рангова и статуса: нунциј, пронунциј, апостолски делегат, итд. Почетком XXI века Ватикан је имао дипломатске односе са 174 земље.

КАСТЕ (лат.), институционална подела рада у хиндуизму. Разликују се од сталежа тиме што представљају политичку организацију. Оне одређују место појединца у друштву: његово понашање, спољашњи изглед, одело, ознаку на челу, накит који носи – зависи од кастинске припадности. Разни људи раде разне послове. Зна се шта ко ради према томе којој касти припада. Брак између припадника различитих каста

није прихватљив. Постоје, у основи, четири касте чије су дужности наследне: 1. вође религије (брамани), 2. војне вође, 3. пословни људи, 4. каста коју служе прве три (шудре). Недодирљиви су поткаста шудра. Они су радили најпрљавије послове и морали су да се држе даље од осталих. Зато су названи и недодирљиви, а Ганди их је назвао хируџани (Божји људи). Члан једне касте неће се венчати с чланом друге, нити ће с њим заједено јсти. Функције касте су наследне и нема напредовања из касте у касту. Индија је формално-правно укинула касте 1950. године.

КИБЛА (арап.), страна света на којој се налази храм Каба, којем се припадници ислама окрећу у молитви. Михраб у свакој џамији је окренут према кибли, те се и тај зид џамије назива зид кибле. Према тој страни треба окренути мртваца.

ОБИЧАЈ (лат.), устаљени начин понашања и деловања који се, у датим условима, сматра обавезним. То је симболична потврда солидарности групе. Обичаји нам кажу о систему вредности неког друштва. То су начини на које су људи навикли да поступају и мисле. Преносе се традицијом. Обичаји могу бити локалног, регионалног и универзалног значења. Највише религијских обичаја везано је за билошке промене (рађање, венчање и смрт).

ОДЕЋА, може бити знак религијског идентитета; прилагођава се светом и профаном, раду и празнику. Прелаз из профаног у посвећено прати промену одеће. Одећа треба да изрази и разликовање полова. Алах је и за Адама и за сваког следбеника и следбеницу ислама одредио начин одевања. Припадници многих религијских заједница, попут адвентиста и квекера, облаче се скромно, избегавају украшавање и накит, одричу се луксуза. Код мормона, Црква прописује начин облачења и какве фризури могу да носе. Амиши одбацују световни начин одевања, носе „проста“ одела са копчама, широким рубовима, пелерине и посебну врсту шешира. Сики и данас носе турбане; хинду жене ће носити сари, дуги комад тканине или свиле који обавију око тела (јакних боја, са шаром, али никада црне боје; удовице носе сари беле боје, без шара). Ж. Калвин донео је прописе којима је била одређена боја и врста одеће коју су његови следбеници смели да носе.

РЕЛИГИЈА (лат.), веровање у натприродно и свето изражено религијским обичајима, обредима и симболима о којима се старају религијске организације и религијско вођство и које следбенике дате религије снабдевају моралним дефиницијама. Неки религије деле на традиционалне, институционалне,

неинституционалне, видљиве и невидљиве, секуларне, природне, објављене, основне, племенске, народне, универзалне, догматске, ритуалне, итд.

РЕЛИГИЈСКА СПОЗНАЈА.

Према Е. Диркему, прва спознаја јавља се у религији, из које су се, касније, развиле филозофија и наука. Религија је изнедрила и основне категорије разума, попут времена, простора, узрока, супстанције, итд. Те категорије су производ религијске мисли. Према хиндуизму, знање, делање и побожност су путеви спознаје. Слично поучава и џаинизам: знање је најузвишеније средство избављења. Будизам учи да се спасење постиже кад се из незнања пређе у знање.

ЧЕТИРИ, број четири симболизује нешто чврсто, потпуно; четири су стране света; четири ватре; четири месечеве мене; четири годишња доба; четири темперамента; четири су слова у имену првог човека; четири су дела дана; време се мери помоћу четири јединице (дан, ноћ, месец и година); биљке имају четири дела (корен, стабло, цвет и плод); четири су стране квадрата; четири су крака крста, итд. У многим језицима и реч „Бог“ има четири сло-

ва: Адад на асирском, Амун на египатском, Теос на грчком, Деус на латинском, Јање на јеврејском, итд. , четири су јеванђеља, четири су јахача Апокалипсе. Овај број се често јавља у причама и митовима.

ЧЕТРДЕСЕТ, број исчекивања и очишћења; број припреме; Јевреји су четрдесет година лутали по пустињи; Мојсије је позван на Синај кад је имао четрдесет година и тамо је провео четрдесет дана; потоп настаје за четрдесет дана; Исус је проповедао четрдесет месеци и приказивао се ученицима четрдесет дана пре ускрснућа; четрдесет је дана великог поста који симболизује четрдесет Христових дана у пустињи. Мухамед је у четрдесетој години примио објаву; Кур'ан треба читати сваких четрдесет дана. Број четрдесет има важност у жалости за умрлим. Код многих народа сматра се да је умрли потпуно мртав тек након четрдесет дана и тада престаје обавеза ближњих да за њиме жале. Отуда и обичај Четрдесетнице код многих народа након смрти ближњег. Коризма траје четрдесет дана. Има и других веровања. Тако се код Алтајаца удовица може удати тек након четрдесет дана од смрти свога мужа.

Др Иван Цвитковић

(Из Речника религијских појмова
Прометеј, Нови Сада, 2009)

KROZ POVIJEST GOVORNIŠTVA

Među znanjima i vještinama, koje su stari narodi kultivirali jedva da je koje u tolikoj mjeri bilo njegovano kao govorništvo. *Eloquentia*, *rethorike* podrazumijevajući *tehne*, govorništvo bilo je nazvano „*regina artium*“, kraljica umijeća, umjetnosti, vrhunac svega umjetničkog stvaranja. Kvintilijan je rekao, da je „veličanstvo govora najljepši dar što su ga besmrtni bogovi mogli dati čovjeku“. Bit će stoga na početku ovog izlaganja korisno, da letimično prođemo kroz povijest govorništva.

1. Kod **GRKA** već Homer u svojoj *Ilijadi* hvali Nestora zbog njegova lijepog govora, a njegov *Odisej* tumači Ahilovom sinu, kako je u školi života upoznao, da *riječ* (*logos*) vlada svijetom. I povijest nam stvarno o tom jasno svjedoči.

U *Ateni*, naročito u *Periklovo doba*, govorništvo se njegovalo kao najodličnija ljudska osobina. Vojskovođe, naučenjaci, narodni vođe, državnici, svi od reda, bili su veliki govornici: *Solon*, *Temistoklo*, *Periklo* itd. Periklovi govori bili su očekivani na narodnim skupštinama kao riječ božanstva. A *Demosten* je tako sjajno govorio, da je sam Filip Makedonski — proti kome su njegovi govori bili upravljani — rekao jednom čitajući ih: „*Sreća da nisam bio prisutan, inače bih, čini mi se, sam protiv sebe nava-lio*“. Slavan je bio i Demostenov protivnik *Eshin*, pristaša *Filipov*. Bilo je dakako i *profanacija govorništva*, osobito u *doba sofista* koji su govorili da se o svakoj stvari mogu držati *dva govora*, jedan za, drugi proti. No i među njima je bilo pravih majstora u govorništvu kao *Gorgija*. Kad je on trebao govoriti, *Atenjani* su taj dan smatrali blagdanom. Znamenit je kod Grka bio i učitelj govorništva *Isokrat*, koga su učili Demosten i *Likurg*.

S propašću grčke slobode i samostalnosti propada i govorništvo. Ono ne iščezava posve, ali kako nestaje slobode, nestaje i velikih tema, o kojima bi se moglo odnosno smjelo govoriti, pa tako nema ni velikih govornika.

2. Kod starih **IZRAELACA** vidimo, gdje Bog šalje *Mojsiju*, koji se tuži da ne zna govoriti, pa mu stoga kao zamjenika daje njegova brata *Arona*. Nadahnuta rječitost starozavjetnih proroka *Ilije*, *Izaije*, *Jeremije*, *Dani-jela*, *Joela*, *Amosa* i drugih doseže pak vrhunce, kojima je teško tražiti premca u kasnijim stoljećima.

3. Kod **RIMLJANA** je jedan od prvih govornika *Kato*, *konzul* i *cenzor*. On u svojim govorima oštro žigoše pokvarenost tadašnjeg rimskog

društva. Nažalost, od njegovih svih stopedeset govora ni jedan nam nije sačuvan.

Do velikog procvata i zamaha u govorničkom nastojanju dolazi u Rimu onda, kada grčki rektor *Karnead* dovodeći Rim u neku deputaciju u cilju izgladenja izvjesnog spora, obrazlaže svoju stvar u sjajnom govoru, koji ostavlja na sve prisutne dubok dojam. To postaje poticajem za *osnutak govorničke škole*, iz koje izlaze slavni govornici: *Klaudije, Fabije, Scipio, braća Graho, Katilina, Kvinto Hortenzije* i dr. Sve međutim nadmašuje, kako prirodnim govorničkim osobinama tako i tehnikom govorništva, *Marko Tulije Ciceron*. On postaje slavan svojim *govorom protiv Antonija*, a još više govorima *proti Katilini*. Njegovi su govori bili tako dotjerani, da ih je rimski učitelj govorništva *Marko Fabije Kvintilijan* uzeo kao podlogu za izvođenje pravila govorništva te tako sastavio dvanaest knjiga o govorništvu. Sam uostalom Ciceron piše više govorničkih djela: *De Oratore, Brutus, Orator, De optimo genere oratorum, partitiones oratoriae*. Kasnije su se još kao govornici istakli *Julije Cezar* i njegov ubica *Brut*.

4. Velike zasluge za razvitak govorništva u grčko-rimskom svijetu, a zatim i kod ostalih naroda, imade **KRŠĆANSTVO**. Ono i teoretski i praktično silno mnogo doprinosi njegovom razvitku.

Već sama Evanđelja, iako nisu pisana s namjerom da dadnu neke cjelovite govore, pokazuju bar u fragmentima, kako je Isus Krist divno, dojmljivo i uvjerljivo govorio, te su i sami oni, koji su bili poslani da ga uhvate vratili se neobavljena posla rekavši: "Nikad čovjek nije tako govorio".

Apostol Pavao, premda temperamentom tako snažan, da se misli i riječi često puta sukobljuju u njegovim poslanicama, ipak izvršno govori, osobito kad treba dokazivati opravdanost kršćanstva. Kako su sjajni samo njegovi govori, koje su nam zabilježila Djela Apostolska: u sinagogi u Antiohiji; pred Agripom; a nadasve njegov govor u Ateni na Areopagu.

Od *Ambrozija* preko *Ivana Zlatoustog, Augustina*, pa slavnih govornika 17. vijeka: *Jacques Benigne-a, Bossuet-a, Bortalou-a, Massillona, pa Lacordaire-a, Abrahama Santa Clara, Pavla Keplera* pa sve do velikih propovjednika sadašnjice, kršćanstvo zacrtava najslavnije stranice u povijesti govorništva. I praktično i teoretski ono doprinosi silno mnogo razvitku govorničkog umijeća, gotovo po svim zemljama, gdje se udomilo.

5. Ako *srednji vijek* bilježi manje slavnih govornika — treba ipak spomenuti u **ITALIJI**, *Dante Alighieriera*, poznatog pjesnika i pisca Divne glume, zatim pučkog tribuna *Cola (Nikola) di Rienzi-a*.

U *novom vijeku* ističe se gotovo po svim evropskim zemljama dosta velik broj političkih i sudskih govornika.

Čini se da u tom razvoju daju osobit poticaj humanisti, koji govorništvu poklanjaju veliku pažnju, te dotle idu, da čitavu filozofiju svode na

dijalektiku, a dijalektiku na retoriku. Umijeće je umovanja, prema njima, isto što i umijeće govora. Stoga će najvećim filozofima smatrati baš najveće govornike: Kvintilijana i Cicerona. *Pierre de la Ramée* u svojim "*Dialecticae institutiones*" naučava, da je vrhovni predmet dijalektike umijeće govora. Što je zanimljivo, to se njegovo shvaćanje udomačuje i vlada dugo vremena po sveučilištima Švicarske, Njemačke, Francuske i Engleske.

6. U **FRANCUSKOJ** se, među drugim govornicima ističu: Henri Francois d' Aguesseaux rječit govornik na dvoru Louisa XV, zatim: Chauveaux – Lagarde, branitelj pred revolucionarnim sudištem sestre Louis-a XVI, Elizabete, gđe Du Bary, Marije Antoinette, Le Dantona; pa čitav niz francuskih „revolucionranih govornika : Pierre Vergniaud, sa svojim sjajnim govorom „la Patrie en danger” i „la Response aux accusations de Robespierre”; marquisde Mirabeau, s vrlo uspelim govorima: „Le droit de paix et de guerre”, L'Emigration” itd. , pa porukom kralju: „Nous sommes ici par la volonté du peuple, et on ne nous en arrachera que par la force des baionnettes”, (Mi smo ovdje voljom naroda, i neće nas odavde otjerati nego silom bajoneta.) Danton, više pučki tribun, koji je, među ostalim rekao u jednom govoru, da za pobjedu treba “smionosti, i opet smionosti, i uvijek smionosti”; te Robespierre , vrlo spretan govornik, mada mu govorništvo odiše nameštenošću. –Zanimljivo, da su svi ovi bili relativno mladi ljudi: između 36. i 42. godine. Među onima, koji su se vezali i uz revoluciju, i, kasnije uz Napoleona treba spomenuti: Bertrand Barere-a, čovjeka silno sposobnog, no koji je bio nekarakteran te u tom dotle išao da je prigodice, znao u džepu nositi po dva govora, jedan za, drugi protiv stvari, i držao bi onaj, koji mu se prema prilikama- činio zgodnijim. Napoleon je sam bio dobar govornik, kratk, jezgrovit, snažan. Pred bitku u Egiptu, nedaleko Kaira on oslovljuje svoje vojnike rečima: „Vojnici! Četrdeset vjekova gledajuna nas s vrha ovih piramida. Nemojte se osramotiti! “ Među političkim i sudskim govornicima 18. I 19. stoljeća ističu se: Benjamin Constant, Adolph Thiers, Leon Gambetta „homme d' une eloquence enflammee”, „čovjek plamene riječi” zatim protagonista marksizam Jules Guesde, Paul Deschanel, Jean Jaures – „orateur brilliant” – Georges Clemenceau, te u novije vrijeme: Charles Demanges, Henri Barbout, Moro Giaffieri, Henri Torres I dr. Znatan broj slavnih govornika daje i Francuska Akademija.

7. U **ENGLESKOJ** se javno govorništvo u starije vrijeme probija kroz velike poteškoće. U parlamentu su govori bili cenzurisani i govornici su zbog njih mogli biti pozvani na odgovornost. Jedan od smionijih, Prynne doživio je čak to, da su mu zbog nekog govora odesjekli uši. Uprkos tome, borba se nastavlja i Petar Wentworth rekao je, da je, sloboda govora jedini melem, koji može iscijeliti rane zajednicie. Ta se misao sve više protiskuje kroz ukrućene engleske tradicije te Engleska postepeno dobiva znatan broj snažnih govornika: Oliver Cromwela, John

Milton, itd; dok se s Williamom Pittompenje do klasične visine. Znameniti su također James Fox, Richard Sherdian, Thomas Macaulaz, pa kasnije je O'Brien i njegov protivnik O'Connel i dr, dok je kod Iraca najslavni govornik bio Daniel O'Connel.

8. U **NJEMAČKOJ** se govorništvo razvija neročito snažno od vremena, kad je Johann Gottlieb Fichte počeo svojim govorima širiti ideju njemačkog jedinstva. Snažni su govornici bili Friedrich List, za koga netko reče, da su mu usta bila stalno u plamenu; zatim revolucionar Robert Blum, pa Ferdinand Lassale, začetnik radničkog pokreta u Njemačkoj, Otto Bismark, te centrumaški zastupnik Ludwig Windhorst, jedan od najsajnijih njemačkih parlamentarnih govornika. Kolika je vrijednost njemačkih političkih govornika iz novijeg vremena, o tom će povjest govorništva dati svoj sud.

9. U novovjekoj **ITALIJI**, slično kao u Njemačkoj, do velikog razvitka govorništva dolazi u vezi s borbom za slobodu i jedinstvo Italije. Camilo Cavour govori tako vatreno, da ne samo podiže Talijane na borbu, nego uznemiruje i Austriju. Vrlo rečit govornik bio je pjesnik Giosue Carducci, a istakli su se kao sudski ili politički govornici: Giuseppe Poerio, Stanislao Mamzini i dr. Međutim nakon ostvarenja jedinstva, Italija, kroz duga decenija, nema mnogo istaknutih govornika.

10. U **RUSIJI** se pojavljuju mnogi snažni i veliki govornici kao: Lomonosov, Nikitenko, Uvarov, pa slavni ruskipisac Dostojevski; zatim revolucionarni govornici: M. Aleksandrovič Bakunjin, Georgije Valentino-vič Plehanov i dr. ; dok se u sudskom i parlamentarnom govorništvu ističu: Antolij Fjodorov Konjij, V. A. Maklakov, a nadasve A. I. Gučkov, koji je umio ne samo raspaljivati široke mase nego i uliti strah predstavnicima vlasti.

11. Kod **HRVATA** je govorništvo bilo kultivirano od najranijih vremena. Jedan od prvih vrsnih govornika bio je Grgur Ninski (928, u Splitskom Saboru), zatim Jakob Makrijski u Dubrovniku (1372-1420), govornik na saboru u Baselu Ivan Stojković (1441); izvrstan govornik na tridentinskom saboru biskup i ban Juraj Drašković, zatim čitav niz drugih crkvenih govornika. Na I. Vatikanskom saboru biskup J. J. Strossmayer. Kao parlamentarni govornici istakli su se u Hrvatskoj Ivan Kukuljević, dr Ante Starčević, dubokoumni govornik dr Eugen Kaveternik, Miho Pavlinović, Stjepan Radić i dr.

12. Kod **SRBA** kroz čitav srednji vijek, pa sve do početka devetnaestog stoljeća postoji pretežio samo crkveno propovjedništvo. No prilikom stvaranja prve srpske države ističu se i vrsni drugi govornici kao: Matija Nenadović, vojvoda i državnik za prvog srpskog ustanka. Zatim Božidar Grujović sekretar državnog savjeta koji oko 1805 proglašuje načelo: „razum su i pravda najviši zakon vilajeta... zakon je narodu ono što je čovjeku hrana, piće i zrak...”; pa narodni demagog Toma Vučić-Perišić. Nešto kasnije javljaju se prvi parlamentarni govornici: Andrija Stamen-

OGLEDALO

ković, a uz njega za vrijeme revolucija Jevrem Grujić, Milovan Janković poslanik „smion govornik i nepokolebiv borac za slobodu”. Koncem 19. stoljeća snažni su govornici: Ilija Garašanin, Jovan Risić i dr.

13. Kod **SLOVENACA** također cveta duhovno govorništvo i među najpoznatijima je biskup Slomšek. Poznati su parlamentarni govornici dr Janez Krek, dr Valentin Zarnik za koga vele da niko nije umio takvu raspaliti narodne mase i oduševiti ih za opću stvar kao što je on to činio. Istaknuti su govornici bili i Janko Krasnik, dr Ivan Tavčar, i dr.

Dr Đuro Gračanin

(Iz knjige *Temelji govorništva*,
izdao autor, Zagreb 1968)

УМЕТИ СЛУШАТИ УЧЕНИКА

Приликом давања одговора на постављено питање, ученика треба пажљиво саслушати. Потребно је омогућити му да мирно и спонтано изложи своје знање; не треба пресецати и разбијати његову мисао без веће потребе. Само ако одговори ученика садрже грубе грешке, пропусте, није потребно губити време и присиљавати остале ученике да слушају погрешне одговоре. Тада се ученик прекида и исто питање поставља се другом ученику. Ако је одговор ученика недовољно заснован, или садржи мање грешке, по правилу, ученика би требало саслушати и омогућити му да изнесе мишљење и заврши своје излагање, па тек онда указати на његове пропусте, недостатке, нетачности. Умети саслушати и правилно комуницирати са учеником у току одговора на постављено питање, умешност је и захтева велику стручну и педагошку зрелост. То омогућава и објективну оцену знања. Настаник би требало пажљиво да прати учениково излагање, ток његове мисли, да га повремено усмерава на правилан одговор. Потребно је максимално избегавати грубе, прејакe речи, констатације којима се негирају његово знање, способности, могућности, као што су: „, Ти то не знаш“, „, Никад нећеш научити физику“, „, Увек ћеш имати негативну оцену“ итд. Тим речима се разара и уништава личност ученика, тако да он убрзо постаје изгубљен за наставу.

Требало би имати на уму да је ученик у току испитивања (а и пре тога, у току очекивања) оптерећен тремом, да се налази у посебном психичком, нестабилном стању које карактеришу велика осветљивост и напетост. Стога би комуникација с њим требало да буде „мека“, топла, суптилна, да подстиче, буди веру и наду у сопствене могућности. Наравно, све то претпоставља велико наставничково стрпљење, концентрацију пажње, умешност, стручне и педагошке квалитете и искуство.

Одговори треба да буду кондензовани, конкретни, довољно мотивисани, да се у њима ученик потврђује, доказује и стиче самоповерење, поуздање, веру у сопствену снагу, да зна да одвоји основно, суштинско, од споредног, да одговоре може да илуструје примерима, из наставне и техничке праксе, обичног живота. Све то би наставник требало правилно да региструје и на бази свега тога додели одговарајућу оцену којом се изражава квалитет и квантитет знања.

Писмена провера знања. Методика наставе (физике) указује на нужност спровођења, поред усмене, и писмене провере и контроле

знања. Практична и техничка примена теоријског знања не могу да се сабију у временски релативно кратке усмене одговоре, па се често у тим случајевима прибегава писменој провери знања. Писмени радови од ученика захтевају још већу самосталност и оригиналност решења. У писменој контроли долазе до изражаја не само самосталност и оригиналност, него и познавање математичких операција, конструкција и читање графикона, операције с јединицама мерења физичких величина.

Писмену проверу знања карактерише и релативно велика објективност која се обезбеђује тиме што писмени рад остаје у рукама наставника толико дуго времена, да се детаљно може проанализирати његов садржај и на основу тога дати одговарајућа оцена. Али, све то не значи да се комплетна слика о знању ученика може добити само на основу писмене провере. Писмени метод провере знања остварује се изразом писмених задатака и писмених вежби, а могу постојати и друге писмене форме. Писмена провера знања може да се ограничи на 10–15 минута, до целог часа. Писмени задаци из физике обично трају два наставна часа, и то – по један у оба полугодишта. Контролне писмене вежбе задају се обично једном или два пута у једном наставном периоду. Ученицима се обично најављује наставно градиво које ће бити обухваћено тим писменим радом (контролном вежбом). Понекад се контролне писмене вежбе задају изненадно, да би се добио реалнији пресек знања.

Свака контрола и оцена знања има смисла само тада када се обезбеди потпуна самосталност ученика при испољавању његовог знања. Зато се препоручује да се саставе различите варијанте задатака приближно исте „ТЕЖИНЕ“ и да се распореде тако да ученици који седе непосредно један поред другог добијају различите задатке, како би мање „ометали“ један другог.

При оцењивању писмених задатака и контролних вежби пре свега би требало узети у обзир поступна решења и правилне одговоре, самосталност и оригиналност рада. Математичке грешке не би требало да пресудно утичу на висину оцене. Самостално размишљање и правилно тумачење физичких појава и њихових закона, као и њихова примена у конкретним ситуацијама, требало би да буду посебно уважени при формирању коначне оцене. Језичке и граматичке грешке потребно је исправити, али ни оне не би требало бити да утичу на вредновање знања.

Писмени радови заједно са усменим одговорима, домаћим задацима, лабораторијским вежбама и општим увидом наставника у учеников рад, његов однос према наставном предмету, као и многи други фактори који би требало узети у обзир, могу да дају потпунију слику стања учениковог знања. У таквом комплементарном приступу искључује се случајност у оцени знања, а ученик је приморан на систематичан рад, интензивирање мисаоне активности и усмерење на самостално стицање знања.

Писмена провера знања укључује теоријска питања, експериментални рад, квантитативне (рачунске) и квалитативне задатке, конструкције графикона и решавање графичких задатака, извођење формула конструкцију шема одређених прибора, уређаја, сложенијих кола, система итд.

Овакву проверу знања у разним облицима требало би извршити после сваког проученог поглавља у настави физике (два до четири пута у току школске године, зависно од узраста ученика и заступљености наставе физике, односно недељног фонда часова). На пример, после обрађених тематских целина: Основи кинематике, Молекуларно-кинетичка теорија, Геометријска оптика, Теорија релативности, Атомска и нуклеарна физика, Квантна механика, Теорија елементарних честица итд., може се извршити писмена провера знања.

Контролни и писмени задаци могу се задати ради утврђивања различитих нивоа усвојеног наставног знања. Код најнижег нивоа задају се задаци којима се проверава знање само једне законитости и њена примена у најједноставнијим ситуацијама (нижи ниво усвојеног знања). Ако контролни задаци захтевају примену неколико законитости, сложеније математичке формуле или примену законитости у измењеном квантитативном облику у поређењу са раније разматраним случајевима, онда њихово решавање претпоставља виши ниво знања.

Сваку појединачну оцену приликом писмене провере знања (независно од тога да ли је она позитивна или негативна) треба да прати одређен коментар. Тај коментар требало би да садржи основне карактеристике рада, његове позитивне и негативне стране, сугестије, савете и упутство за отклањање разних грешака, пропусти.

После писмене провере знања наставник обавезно прави општу анализу добијених резултата. Посебно издваја „системске грешке“, грешке које нису случајне и појединачне, већ одржавају неке опште проблеме или празнине у наставном процесу: непотпуно схватање неког физичког појма, величине, неке важне карактеристике проучене појаве, формално усвојено знање или незнање да се одређена законитост практично примени или погрешке у коришћењу мерних уређаја, читању графикона, шема итд. Такве и сличне масовне пропусти (уочене приликом писмене контроле) треба изнети пред свим ученицима у одељењу и дати одговарајућа објашњења, у смислу начина њиховог превазилажења.

Проф. др Милан О. Распоповић

физичар и филозоф

(Из књиге *Методика наставе физике*,
Завод за уџбенике, Београд, 2013)

МУШКИ ПОЛ СЕ МЕЊА

Шта ће на то рећи „икс“ половина човечанства? Нови поглед на људски хромозом „ипсилон“ (Y), по којем распознајемо мушки пол, сведочи да се он брже мењао у ниски гена (геном)! Хромозоми су својеврсна мешавина ДНК и протеина – протени наликују носећој скели у којој је ДНК похрањена. Сасвим су видљиви испод микроскопа у току деобе ћелија. Број хромозома одликује врсте; човек их има 46 у свакој ћелији, разврстаних у 23 пара. Изузетак су јајна ћелија и сперматозоид са по 23. Зар то није очигледан позив на спаривање? (Кромпир може да се подичи, ако се тако може рећи, једним паром више!)

Одраније се зна да хромозоме који одређују пол носе сперматозоиди (новорођенче с једним „ипсилоном“ и једним „иксом“ у свакој својој ћелији зовемо дечаком, а с два „икса“ девојчицом). Преостала 22 пара су заступљена и код једних и код других. Сваки преноси потпуно истоветну наследну поруку (генетска информација) у свакој људској ћелији. Положени један до другог, тако да им се крајеви додирују, били би дугачки 0, 2 милиметра. А када би се размотала цела ДНК унутра спакована, протезала би се 180 сантиметара, нешто више од просечне човекове висине.

Готово једно столеће научници су веровали да се „мушки хромозом“ или „ипсилон“, с мање гена од „женског хромозома“ или „икс“, налази на својеврсној еволуционој низбрдици. Оба су се развела из уобичајеног пара хромозома пре мише од 200 милиона година, али је од тада први постојано губио гене и вештину да се изнова спаја и размењује гене с другим. Закључак се сам наметнуо: „ипсилон“ је веома дуго осамљен с преосталих неколико стотина гена, чији је превасходни задатак да излучују сперму и опредељују пол. Чак су се појединци осмелили да предвиде да ће за 50. 000 година сасвим ишчезнути, а то значи – и цео мушки род!

Поменуто проучавање, обелодањено у часопису „Нејчер“ (потписници чланка су Џенифер Хјуз и Дејвид Пејџ из Института Вајтхед), указује да је „мушки хромозом“ претрпео најбрже мене у људском геному и да се непрекидно мења. Други потписник је, да подсетимо, са сарадницима одгонетнуо хромозом „ипсилон“ код шимпанзи који су се, као и људи, од истог претече одвојили пре

око шест милиона година, што је – у повести еволуције – делић времена. Својевремено је установљено да је ДНК двеју врста истоветан са више од 98 одсто – куд ћете ближе сроднике?!

Али тек нас очекује изненађење: преко 30 посто ДНК људи и шимпанза разликује се у подручјима хромозома „ипсилон“ који одређује пол! ТО наговешћује да је он претрпео „изванредно преобликовање“ и код једних и код других. У случају шимпанзи, навике парења су, по свему судећи, извориште снажног еволуционог притиска на „ипсилон“ хромозоме. Када јој је време, женка се спарује са свим мужјацима у чопору, успостављајући необично надметање сперме давалаца. Многи гени који утичу на стварање сперматозоида смештени су у „ипсилон“ хромозому, тако да се наследна предимства поспешују и брзо шире кроз цео чопор.

Утркивање сперматозоида имало је, извесно време након раздвајања, важну улогу и код наших најранијих предака. Поједини научници сматрају да ни данас није замрло, имајући у виду раћање близанаца од различитих отаца.

Други разлог жестоког притиска на хромозом „ипсилон“ и код шимпанзи и код људи могао би да се крије у томе што га природна селекција види као засебну јединицу, отуда промена у једном од њених гена делује на опстанак осталих. Код других хромозома више је усмерена на појединачне гене, зато што су делићи ДНК размењени између чланова сваког пара хромозома пре стварања јајашца и сперматозоида. (Таква трампа није могућа између „икс“ и „ипсилон“ хромозома, јер би то увело велику збрку у настанак полова).

У „ипсилон“ хромозому, који је изворно имао исту збрку гена као „икс“, многи гени повезани с потоњим ишчезли су у протеклих 200 милиона година. Доскора су бројни биолози претпостављали да је због тога хромозом „ипсилон“ предодређен да заувек нестане или да је, будући на еволуционом заласку, у великом застоју.

Скорашњи налази потврђују, међутим, да је доживео неочекивано спасење. Испоставља се, чак, да је обновљен и ојачан откако се лишио бремена гена повезаних са „икс“ хромозомом. Дејвид Пејд наглашава да је сада јасно да је „ипсилон“ хромозом искусио најбрже промене у геному. Да ли су мушкарци еволуирали брже од жена?

Извесно је да нису, јер и даље припадају истој врсти двоножних разумних бића. Али није искључено да је брзина промена „ипсилон“ хромозома покренула или утицала на мењање (еволуцију) преосталог људског генома, што намеће потребу за новим изучавањем. Тешко би било замислити, према мишљењу Дејвида Пејда, да се оне нису шире (и дубље) одразиле. Ендру Кларк са Универзитета Корнел сагласан је с малочас изреченом недоумицом, јер је сличан учинак уочен у лабораторијским испитивањима винских мушица.

ОГЛЕДАЛО

Истраживачи из Института Вајтхед подсећају да су се намучили одгонетајући секс-хромозом, зато што је начичкан палиндромима – низовима ДНК који се исто читају и спреда и страга. Ређање је уносило приличну забуну у току 13 година ишчитавања људског и осам година одгонетања шимпанзиног.

Како ли ће ову новост протумачити „икс“ половина човечанства? За утеху и једном и другом полу: прочитајте мудру мисао Оскара Вајлда: „Све жене личе на своје мајке. То је њихова трагедија. Мушкарци не личе. То је њихова“.

Станко Стојиљковић

Новинар Политике и публициста

(Из књиге *Чудесна наука*,

Школски сервис Гајић, Београд 2013)

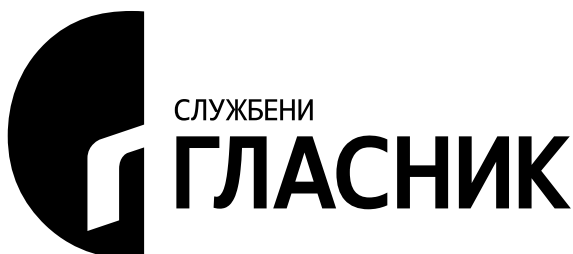
ОГЛЕДАЛО

Интернет продаја

www.zavod.co.yu

e-mail: prodaja@zavod.co.rs

Е РЕЧНИК ГРШАКА

ШТАМПАРСКЕ ГРЕШКЕ. Грешке настале у процесу припреме текста за штампу:

Почейком нове ере у римској релијији се осећа уишицај разних кулова који долазе са исиока.

треба: култова

Иван Клајн, *И филозофи су л/људи*

Проналаском штампарске плоче могућности погрешке знатно су повећане. Словослагач прстима из десетина преграда вади одговарајућа слова, а затим их слаже у гвоздени оквир. Задатак коректора био је да прегледа први штампани отисак и да руком на маргини укаже на погрешна слова, зато што се заменом само једног слова може добити реч сасвим различита од првобитне, а реченица постаје смешна, накарадна или парадоксална. Према Сигмунду Фројду, ни штампарске грешке нису произвољне, него настају на основу деловања несвесних механизма (омашке↑).

Види: *намерне штампарске грешке, lapsus calami*

ЧЕГЕВАРИЗАМ. Претварање револуционарне иконе у симулакрум↑; процес пражњења смисла и пуњења џепова власника мултинационалних компанија:

Hasta siempre, commandante!

Што пражњење смисла брже одмиче, то се профит брже обрће. Че Гевара, тактичар и практичар левичарске гериле, након смрти постаје мученик нове левице. Револуционарна икона се почетком XXI

века преображава у профитабилан маркетиншки бренд (симулакрум). Када се југословенска комунистичка врхушка одрекла марксистичких идеала, Че Геварин лик на акцијашким мајицама још је симулирао режимску приврженост марксизму, док европске комунистичке партије постером Че Геваре маскирају стварну и идеолошку удаљеност од герилског марксизма. Че Геварина слика све више губи везу са реалношћу, постајући чист симулакрум или симулација стварности. За данашње осамнаестогодишњаке лик *марксистичкој Исуса* није више ништа друго до симбол помодног тренда или празан бренд. Што је слика обесмишљенија, то је симболичка размена интензивнија и профитабилнија. Вредности су изгубиле своју супстанцију, оне *илуштају* размењујући се по еквиваленцији симболичке снаге која је прогутала сваку реалност, а тиме и сваки конкретан и аутентичан смисао. Чеова икона посматра нас из излога тржног центра, кога би Ел команданте, засигурно, дигао у ваздух.

ЦЕНЗУРА. Званичан или незваничан преглед књига, часописа, позоришних дела, филмске траке и сл. ради дозволе или забране јавног публиковања и емитовања:

Треба забрании Сервантесовој „Дон Кихота“, јер ња књиџа садржи ојасне њозиве на слободу њојединца и најаде на морал и ауторитет!

А. Пиноче, чилеански шеф војне хунте

Понекад цензори имају више слуха за поруку неког уметничког дела него професори и критичари. Иако је свака *цензура* опасно огрешење о људску слободу и истину, боља је званична и јавна него незванична и тајна цензура. Данас изгледа влада баш та друга, која остаје иза хоризонта јавности. Када се уредник маркетинга обрати новинару-истраживачу: *Ти ниси нормалан, да ли знаш од чеџа се живи!* – на делу је прикривено цензорство интереса. И *једносјраноси*↑, тај медијски *pars pro toto*↑, производ је тог свеprisутног а прикривеног

ОГЛЕДАЛО

цензорства. Данас ипак влада плурализам интереса, па што не пролази код једног медијског могула, ипак је могуће објавити код другог (утеха је слаба – плурализам интереса не обезбеђује и бригу о истини). У извесном смислу, *цензура* може да представи праву меру вредности. Каква су то дела која никад и нигде нису била забрањена?

Аутиоцензура настаје када цензуришемо сами себе из страха од непријатних последица које нека истина са собом носи.

Види: *ad usum Delphini*, медијска манипулација, *argumentum ad baculum*, *argumentum ab utili*, *index librorum purgandorum*, *index librorum prohibitorum*, једносмерност, варварство културе

ХАМЛЕТОВСКА ДИЛЕМА. Стање оклевања у *граничној ситуацији*↑, које води погрешним одлукама и црно-белим дилемама↑:

Бићи ил` не бићи? – иићање је сад.
Је л` леише у души тиреи
Праћке и стиреле судбе обесне,
Или на оружје троиив мора беда
Дићи се и борбом учинићи им крај?
Умреи – сјаваи – нишиа више.
Шекспир, *Хамлеи*

Хамлетовске дилеме често прати *клизнуће и ирационално*↑, *догматско мишљење*↑, а Шекспир је, сасвим промишљено, свог јунака ставио на границу лудила.

Види: *Буриданов маџарац*

ФАТАЛИЗАМ. Веровање да људско деловање нема утицаја на догађаје:

Или ми је суђено да оболим од сиде или не. Уколико ми је суђено, нема пошребе да на било који начин предузимам мере ошреза, а ако ми није суђено, оиеш је зашиииша нейошребна.

ОГЛЕДАЛО

Дилема заобилази могућност да степен ризика зависи од предузетих мера и изабраног животног стила. Постоји и детерминистичко становиште, односно веровање да су догађаји одређени нужним током. Међутим, насупрот фаталисти, детерминиста не верује да је људско деловање немоћно, него се позива на уверење да је смислено деловање вођено логиком догађаја (*историзам*↑). Корен ове идеје налази се у стоичком геслу: *Судбина води оне који то хоће, а вуче оне који то неће и води ојасној іреици: іророчансїву које само себе исиуњава*↑. Фаталиста превиђа да је и неделовање неко деловање. Фатализам обесмишљава слободну вољу и оправдава зло.

Види: *фашизам*

Др Срђан Дамњановић

(Из Речника грешака

Завод за уџбенике, Београд 2009)

ОГЛЕДАЛО

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

373. 5(497. 11)

ОГЛЕДАЛО: часопис ученика и професора
средњих школа / главни и одговорни уредник
Радивоје Благојевић. - 2014/2015, бр. 1-. - Београд:
Информационо друштво Благовест, 2015- (Београд:
Службени гласник). - 24 cm

Тромесечно. - Текст на више светских језика.
ISSN 2466-2712 = Огледало (Београд)
COBISS. SR-ID 217496332

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

ПРВИ АКРЕДИТОВАНИ ФАКУЛТЕТ ДРУШТВЕНИХ НАУКА

УПИС 2018 2019

Желите модеран факултет?
Диплому светског сјаја?
Имате ПРАВО!

Очекујете ефикасне и
стручне студије?

Желите факултет који
пружа свестрано
образовање

Сигуран пут
у ПРАВУ будућност!

ПРАВО место за ВАС!

Булевар краља Александра 67,
Београд

ДОБРОДОШЛИ!
Само ПРАВО!